

حسابداری پیشرفته بخش عمومی با رویکرد گزارشگری مالی چند سطحی

تألیف:

دکتر جعفر باباجانی

نیو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبائی

ویرایش دوم

www.ketab.ir

سرشناسه: باباجانی، جعفر، ۱۳۳۶ -
عنوان و نام پدید آور: حسابداری پیشرفته بخش عمومی: مورد گزارشگری مالی چند سطحی
Advanced Public Sector Accounting based on
Multiple Track Financial Reporting Approach
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری: ۶۵۷ ص: جدول، نمودار.
فروست: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ [۲] ۳۳۴
شابک: ۶-۲۲۷-۲۱۷-۹۶۴-۹۷۸: ۵۰۰۰۰ تومان
وضعیت فهرست نویسی: فیبای مختصر
یادداشت: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.
شناسه افزوده: دانشگاه علامه طباطبائی
شناسه افزوده: Allameh Tabataba'i University
شماره کتابخانه ملی: ۳۷۸۵۷۳۸

م. ابدری پیشرفته بخش عمومی
با رویکرد گزینشگری مالی چند سطحی

تألیف:

دکتر جعفر باباجانی

ویراستار:

مرحوم دکتر سید علی محمد جعفر

زیر نظر معاونت پژوهشی دانشگاه

شابک: ۶-۲۲۷-۲۱۷-۹۶۴-۷۸

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی

شمارگان: ۲۰۰۰ ناظر فنی: رضا دنیوی

طراح جلد: غزال باباجانی صفحه‌آرا: سونا خرامان

مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ تهران، بزرگراه شهید همت،
دهکده المپیک، میدان ورزش

تلفن مرکز انتشارات: ۴۴۷۳۷۵۶۰ صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۳۴۸۷

ویرایش دوم، چاپ اول ۱۳۹۵ قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

فهرست

پیشگفتار مولف

۱	بخش اول: نظام مسوولیت پاسخ‌گویی و عملکرد آن در بخش عمومی
۳	فصل اول: مسوولیت پاسخ‌گویی عمومی
۴	مقدمه
۵	معنی لغوی مسوولیت پاسخ‌گویی
۷	مفهوم مسوولیت پاسخ‌گویی عمومی
۱۰	ضرورت ایفا و ارزیابی مسوولیت پاسخ‌گویی در بخش عمومی
۱۱	نظام پاسخ‌گویی و نگرش سیستمی
۱۸	چارچوب تحلیلی مسوولیت پاسخ‌گویی
۲۰	انواع مسوولیت پاسخ‌گویی
۲۲	نردبان مسوولیت پاسخ‌گویی
۲۳	مسوولیت پاسخ‌گویی در حوزه درستکاری و قانونی
۲۴	مسوولیت پاسخ‌گویی در برابر اجرا
۲۵	مسوولیت پاسخ‌گویی عملکرد
۲۶	مسوولیت پاسخ‌گویی برنامه
۲۷	مسوولیت پاسخ‌گویی سیاستها و خط‌سی
۲۸	نقش اطلاعات در مسوولیت پاسخ‌گویی عمومی
۳۰	بازیگران اصلی در عرصه پاسخ‌گویی
۳۰	وظیفه ایفای مسوولیت پاسخ‌گویی به عهده کیس
۳۱	پاسخ‌گویی در قبال چه کسانی ایفا می‌شود
۳۳	خرده نظام‌های فعال در نظام پاسخ‌گویی
۴۱	کاربرد تفکر سیستمی در تحلیل نظام پاسخ‌گویی
۴۳	فصل دوم: بودجه و مسوولیت پاسخ‌گویی
۴۴	مقدمه
۴۵	بودجه چیست؟
۴۵	تعریف بودجه
۴۷	مدیریت مخارج عمومی
۴۸	حوزه و مدیریت تحت پوشش بودجه
۴۹	اصول کلی بودجه‌بندی
۵۰	مراحل بودجه
۵۱	اصول بودجه
۵۶	ضرورت و اهمیت تنظیم بودجه
۵۸	بودجه مبنای مسوولیت پاسخ‌گویی عمومی
۶۰	مسوولیت‌های پاسخ‌گویی حاکم بر بودجه سالانه
۶۲	انواع بودجه‌بندی
۶۲	بودجه متداول
۶۴	بودجه برنامه‌ای
۶۴	بودجه‌بندی عملیاتی
۶۶	سیر تطور بودجه‌بندی از منظر مسوولیت پاسخ‌گویی

۶۸	مبنای مورد استفاده در بودجه‌بندی
۷۰	طبقه‌بندی بودجه‌ای
۷۳	فصل سوم: بودجه‌بندی عملیاتی، رویکردها، شیوه‌های اجرا و چالش‌ها
۷۵	چرا مقیاس عملکرد در بخش عمومی وارد شد
۷۶	معانی عملکرد
۷۶	نتایج، خروجی، فرایند، اثربخشی
۷۷	شاخص‌های اندازه‌گیری عملکرد
۷۸	نکات کلیدی
۷۹	بودجه عملیاتی و شیوه اجرای آن
۸۲	بودجه عملیاتی چیست؟
۸۳	رویکردهای اجرای بودجه‌بندی عملیاتی
۸۴	چارچوب فعال بودجه‌بندی عملیاتی در کشورها
۸۵	استرالیا
۸۵	کانادا
۸۶	دانمارک
۸۷	کره جنوبی
۸۷	هلند
۸۸	سوئد
۸۸	انگلستان
۸۹	ایالات متحده
۹۰	استراتژی‌های متفاوت اجرا
۹۰	چارچوب قانونی
۹۱	رویکرد اجرا از بالا به پایین در مقابل از پایین به بالا
۹۲	پوشش جامع و یکپارچه در مقابل اجرای بخش به بخش
۹۲	رویکرد اجرای یکپارچه در مقابل رویکرد تدریجی
۹۴	منافع، آثار و چالش‌های فراروی بودجه‌بندی عملیاتی
۱۰۲	رهنمودهایی برای طراحی و استقرار سیستم‌های بودجه‌بندی عملکرد
۱۰۴	اجرای سیستم‌های بودجه‌بندی عملکرد مبتنی بر استفاده از اطلاعات عملکرد
۱۰۷	استمرار استفاده از اطلاعات عملکرد در سیستم‌های بودجه‌بندی
۱۰۹	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۱۰	استقرار بودجه‌بندی عملیاتی در ایران
۱۱۱	قوانین و مقررات
۱۱۷	فصل چهارم: حسابداری، حسابرسی و مسوولیت پاسخ‌گویی
۱۱۸	نقش و جایگاه حسابداری در نظام پاسخ‌گویی
۱۱۹	سیر تطور حسابداری از منظر مسوولیت پاسخ‌گویی
۱۲۰	جایگاه مفهوم مسوولیت پاسخ‌گویی در چارچوب‌های نظری حسابداری
۱۲۳	نقش و جایگاه حسابرسی در نظام پاسخ‌گویی
۱۲۵	سیر تحول حسابرسی از منظر مسوولیت پاسخ‌گویی
۱۲۷	تعامل و ارتباط خرده نظام‌ها در تحقق مسوولیت پاسخ‌گویی

بخش دوم: مفاهیم، اصول و استانداردهای حسابداری بخش عمومی.....	۱۳۷
مقدمه.....	۱۳۸
فصل پنجم: مراجع استانداردگذار، شیوه‌های تدوین و بیانیه‌های مفهومی و استانداردهای حسابداری.....	۱۴۱
مقدمه.....	۱۴۲
رویکردهای حاکم بر تدوین ضوابط گزارشگری مالی.....	۱۴۲
مراجع استانداردگذار حسابداری در ایران.....	۱۴۵
هدف‌های تدوین استانداردهای حسابداری بخش عمومی.....	۱۴۶
نحوه انتخاب و ترکیب مراجع استانداردگذار.....	۱۴۶
شیوه‌های تدوین چارچوب نظری و استانداردهای حسابداری.....	۱۴۷
چارچوب‌های نظری گزارشگری مالی.....	۱۴۹
مفاهیم بنیادی و تاثیرگذار در تدوین چارچوب نظری.....	۱۵۱
چارچوب‌های نظری، اصول و استانداردهای مراجع استانداردگذار.....	۱۵۴
هیات مشورتی استانداردهای حسابداری دولت فدرال.....	۱۶۳
هیات بین‌المللی استانداردهای حسابداری بخش عمومی.....	۱۶۴
کارگروه تدوین مبانی نظری حسابداری شریعتی.....	۱۶۶
بیانیه‌های اصول حسابداری شریعتی.....	۱۷۰
اصل حسابداری و گزارشگری بدهی‌ها، اندمیت.....	۱۷۵
هیات استانداردهای حسابداری بخش عمومی.....	۱۸۱
عناصر صورت‌های مالی.....	۱۸۳
نحوه ارائه اطلاعات بودجه‌ای در صورت‌های مالی.....	۱۸۵
درآمد حاصل از مبادلات غیرمبادله‌ای (مالیات و انتفاع).....	۱۸۶
فصل ششم: رویکرد اندازه‌گیری، مبنای حسابداری و گزارشگری مالی چندسطحی در بخش عمومی.....	۱۸۹
مقدمه.....	۱۹۰
مفهوم مبنای حسابداری.....	۱۹۱
مفهوم رویکرد اندازه‌گیری.....	۱۹۱
منابع مورد اندازه‌گیری.....	۱۹۲
ضرورت به کارگیری رویکردهای اندازه‌گیری.....	۱۹۴
ضرورت به کارگیری مبنای حسابداری.....	۱۹۸
تعامل و ارتباط مبانی حسابداری و رویکرد اندازه‌گیری.....	۱۹۹
رویکرد اندازه‌گیری، مبنای حسابداری و مسوولیت پاسخگویی.....	۲۰۴
مدل نظری ارتباط و تعامل رویکرد اندازه‌گیری و مبنای حسابداری.....	۲۰۵
کارکرد مدل مفهومی گزارشگری مالی در جریان عمل.....	۲۰۷
رویکرد اندازه‌گیری و عناصر صورتهای مالی.....	۲۱۰
بخش سوم: حسابداری و گزارشگری مالی حساب‌های مستقل فعالیت های حاکمیتی.....	۲۱۵
مقدمه.....	۲۱۶
آشنایی با مدل گزارشگری مالی چندسطحی.....	۲۱۷
شیوه ثبت همزمان و گزارشگری مالی چندسطحی.....	۲۲۱
فصل هفتم: حسابداری و گزارشگری مالی حساب‌های مستقل عمومی و اختصاصی.....	۲۲۵
مقدمه.....	۲۲۶
حساب‌های مستقل عمومی و اختصاصی.....	۲۲۷

۲۲۸	حساب مستقل عمومی
۲۳۱	عملیات حسابداری حساب مستقل عمومی
۲۵۳	حساب مستقل اختصاصی
۲۵۵	عملیات حسابداری حساب مستقل اختصاصی
۲۶۳	تعدیلات حساب مستقل اختصاصی
۲۶۶	بستن حساب‌های موقت حساب مستقل اختصاصی
۲۶۹	بستن حساب‌های موقت حساب مستقل عمومی
۲۶۹	صورت‌های مالی حساب‌های مستقل
۲۷۹	مسئله نمونه
۲۸۱	حل مسئله نمونه
۲۹۶	تعدیلات مالی حساب‌های مستقل
۲۹۷	تعدیلات بودجه‌ای حساب‌های مستقل
۲۹۸	بستن حساب‌های موقت
۳۰۰	بستن حساب‌های موقت بودجه‌ای
۳۰۱	تعدیلات حساب‌های مالی در سطوح فعالیت‌های حاکمیتی
۳۰۲	تنظیم صورت‌های مالی حساب‌های مستقل
۳۰۶	بستن حساب‌های موقت مالی و بودجه‌ای خزانه‌داری
۳۰۶	صورت‌های مالی خزانه‌داری
۳۰۸	مسائل
۳۲۱	فصل هشتم: سایر حساب‌های مستقل فعالیت‌های حاکمیتی
۳۳۲	مقدمه
۳۳۳	حساب مستقل تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۳۳۵	ویژگی‌های گزارشگری دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی
۳۳۸	الزامات افشا درباره دارایی‌های سرمایه‌ای
۳۳۸	طبقه‌بندی دارایی‌های سرمایه‌ای
۳۳۱	استهلاک دارایی‌های سرمایه‌ای
۳۳۱	دارایی‌های نامشهود
۳۳۲	دارایی‌های سرمایه‌ای ناشی از اجازه به شرط تملیک
۳۳۲	مخارج بهسازی و نوسازی
۳۳۳	کنارگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
۳۳۴	کاهش در ظرفیت خدمت‌رسانی
۳۳۵	دارایی‌های سرمایه‌ای حاصل از مشارکت در پروژه‌های خاص
۳۳۷	عملیات حسابداری حساب مستقل تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۳۵۲	حساب مستقل بازپرداخت بدهی‌های بلندمدت عمومی
۳۵۴	منابع مالی حساب مستقل
۳۵۴	عملیات حسابداری حساب مستقل
۳۶۰	تعامل و ارتباط حساب‌های مستقل
۳۶۵	تعدیلات حساب مستقل تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۳۶۶	بستن حساب‌های موقت حساب مستقل تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۳۶۷	بستن حساب‌های موقت مالی و بودجه‌ای حساب مستقل

۳۶۷	صورت‌های مالی ترکیبی حساب‌های مستقل
۳۷۱	مسائل
۳۸۷	بخش چهارم: حسابداری و گزارشگری مالی حساب‌های مستقل فعالیت‌های بازرگانی
۳۸۸	مقدمه
۳۹۰	فعالیت‌های بازرگانی در بخش عمومی ایران
۳۹۳	رویکرد اندازه‌گیری و مبنای حسابداری
۳۹۵	گزارشگری مالی چندسطحی فعالیت‌های بازرگانی
۳۹۵	الزامات گزارشگری مالی
۳۹۹	فصل نهم: حساب مستقل فعالیت‌های بازرگانی
۴۰۰	مقدمه
۴۰۱	عملیات حسابداری فعالیت‌های بازرگانی
۴۲۴	مسئله نمونه
۴۲۸	حل مسئله نمونه
۴۳۵	بستن حساب‌های مستقل
۴۳۹	مسائل
۴۴۷	فصل دهم: حساب مستقل خدمات و تدارکات داخلی
۴۴۸	مقدمه
۴۴۹	ماموریت حساب مستقل
۴۴۹	هدف
۴۵۰	مزایا و محاسن ایجاد حساب مستقل
۴۵۱	نحوه ایجاد حساب مستقل
۴۵۳	نحوه عمل و نظارت بر عملیات حساب مستقل
۴۵۶	وضعیت حساب مستقل خدمات و تدارکات داخلی در ایران
۴۵۸	تحلیل وضعیت بکارگیری حساب مستقل در ایران
۴۶۰	ضرورت ایجاد حساب مستقل خدمات و تدارکات داخلی در ایران
۴۶۳	رویکرد اندازه‌گیری، مبنای حسابداری و گزارشگری مالی
۴۶۶	عملیات حسابداری حساب مستقل خدمات و تدارکات داخلی
۴۷۱	در سطح واحد گزارشگر
۴۷۶	تنظیم صورت‌های مالی حساب مستقل
۴۸۱	مسائل
۴۸۷	بخش پنجم: گزارشگری مالی در سطح واحد گزارشگر (دولت یا شهرداری‌ها)
۴۸۹	فصل یازدهم: گزارشگری مالی در سطح واحد گزارشگر
۴۹۰	مقدمه
۴۹۱	گزارشگری مالی واحد گزارشگر به شیوه دوسطحی
۵۰۱	گزارشگری مالی در سطح واحد گزارشگر به شیوه سنتی
۵۰۳	تعدیلات مورد نیاز برای فعالیت‌های حاکمیتی
۵۰۴	تغییر در رویکرد اندازه‌گیری جریان منابع مالی به اقتصادی
۵۰۴	انتقال از رویکرد اندازه‌گیری جریان منابع مالی به منابع اقتصادی
۵۰۶	انتقال از مبنای تعهدی تعدیل شده به تعهدی کامل
۵۰۷	تلفیق اطلاعات مالی حساب مستقل خدمات و تدارکات داخلی
۵۰۸	آماده‌سازی اطلاعات مورد نیاز صورت‌های مالی واحد گزارشگر

۵۱۵	تعدیلات مربوط به رویکرد اندازه‌گیری و مبنای حسابداری
۵۱۹	تعدیلات مربوط به مبنای حسابداری
۵۲۱	حذف فعالیت‌های فی مابین حساب‌های مستقل فعالیت‌های حاکمیتی
۵۲۱	کاربرگ فعالیت‌های حاکمیتی
۵۲۴	بستن حساب‌های موقت
۵۲۸	مسئله نمونه
۵۳۵	حل مسئله نمونه
۵۴۳	تراز مانده حساب‌های مستقل فعالیت‌های حاکمیتی
۵۴۶	انجام تعدیلات و بستن حساب‌های موقت
۵۵۴	حل مسئله با روش سنتی و استفاده از کاربرگ
۵۵۶	دفاتر گروه حساب دارایی‌های سرمایه‌ای
۵۵۷	دفاتر گروه حساب بدهی‌های بلندمدت عمومی
۵۶۰	بستن حساب‌های موقت فعالیت‌های حاکمیتی
۵۶۶	مسائل
۵۶۶	مسائل خاص حسابداری حساب‌های مستقل
۵۶۷	مسئله نمونه
۵۶۹	حل مسئله
۵۷۸	مسائل خاص در سطح واحد گزارشگر
۵۷۹	مسئله نمونه در سطح واحد گزارشگر
۵۸۳	تحلیل و توضیح برای مسئله
۵۸۶	مسائل
۶۱۱	منابع
۶۱۲	منابع فارسی
۶۱۴	منابع خارجی
۶۱۷	واژه‌نامه
۶۱۸	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۶۲۳	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۶۴۹	کلمات کلیدی

پیشگفتار مولف

تحول در هر پدیده اجتماعی از جمله نظام‌های مالی و گزارشگری مالی به عنوان فعالیتی اجتماعی و یکی از سیستم‌های تشکیل‌دهنده نظام مسوولیت پاسخگویی مالی، یکباره ایجاد نمی‌شود. تحول در چنین پدیده‌هایی اساساً حاصل تلاش‌های صاحبان اندیشه و تجربه است که از طریق نقد، بررسی وضع موجود و اظهارنظر درباره وضعیت مطلوب، در طول زمان انباشته می‌شود و در زمان مناسب بروز و ظهور پیدا می‌کند. ارتقای سطح مسوولیت پاسخگویی عمومی حاکم بر مصرف و بکارگیری منابع عمومی به ویژه از منظر مالی و عملیاتی اگرچه از نیمه دوم قرن بیستم میلادی مطرح گردید اما از دهه هشتاد و نود این قرن، به صورت جدی در دستور کار دولت‌ها، کشورهای توسعه‌یافته قرار گرفت. نظام مسوولیت پاسخگویی عمومی در حوزه‌های مالی و عملیاتی از خرده‌نظام‌های اصلی بودجه‌بندی، حسابداری، حسابرسی، ارزیابی عملکرد و جریان آزاد اطلاعات بین پاسخگویان و پاسخ‌خواهان تشکیل می‌شود. از این رو، تحول در نظام مسوولیت پاسخگویی، به نوبه خود تحول در خرده‌نظام‌های یادشده را اجتناب‌ناپذیر می‌نماید.

تحول در حسابداری و گزارشگری مالی در اواخر دهه هشتاد و دهه نود میلادی به ترتیب در کشورهای نیوزیلند، استرالیا، انگلستان و ایالات متحده آمریکا، تحت تأثیر پارادایم مدیریت عمومی نوین اما با دو تفکر متفاوت شکل گرفت. نتایج حاصل، در قالب دو الگوی گزارشگری مالی عرضه گردید که یکی از آنها براساس تفکر دولت-بازار، تا حدود زیادی از مدل گزارشگری مالی واحدهای انتفاعی پیروی می‌کند و به مدل گزارشگری شبه‌بازرگانی موسوم شده است. این در حالی است که الگوی دیگر، براساس تفکر دولت-ملت و مبتنی بر ویژگی‌های محیطی فعالیت‌های حاکمیتی دولت و شهرداری‌ها ارائه گردیده و از آن با عنوان مدل گزارشگری مالی دوسطحی یاد می‌شود. مدل گزارشگری مالی شبه‌بازرگانی ابتدا در استرالیا و نیوزیلند با پشتوانه چارچوب‌های نظری و استانداردهای فرابخشی به اجرا درآمد و از طریق چارچوب‌های نظری و استانداردهای حسابداری فدراسیون بین‌المللی حسابداران حمایت می‌شود. مدل گزارشگری مالی دوسطحی توسط هیأت استانداردهای حسابداری دولتی آمریکا با پشتوانه نظری منظور در بیانیه استاندارد شماره ۳۴ هیأت

یاد شده ارائه شده است و از ابتدای سال ۲۰۰۱ تا پایان سال ۲۰۰۴ در کلیه دولت‌های ایالتی و محلی آمریکا به اجرا درآمد.

کتاب حاضر اگرچه مدل حسابداری و گزارشگری مالی موضوع بیانیه ۳۴ هیات استانداردهای حسابداری دولتی را به عنوان یک الگوی سازگار با ویژگی‌های محیطی دولت و شهرداری‌های کشور، مدنظر قرار داده است اما سطحی دیگر از حسابداری و گزارشگری مالی موسوم به خزانه‌داری به آن افزوده است. به بیان دیگر، نظام حسابداری و گزارشگری مالی موضوع این کتاب، یک نظام سه سطحی است که با استفاده از رویکردهای اندازه‌گیری و مبانی حسابداری گوناگون، مجموعه‌ای یکپارچه مرکب از سه سیستم حسابداری مستقل اما مرتبط با هم به شرح زیر ارائه می‌دهد:

الف- سیستم حسابداری حساب‌های مستقل با هدف تامین اطلاعات مورد نیاز برای ایفا و ارزیابی

مسئولیت پاسخگویی مالی فعالیت‌های حاکمیتی و بازرگانی

ب- سیستم حسابداری فعالیت‌های حاکمیتی و بازرگانی با هدف فراهم کردن بستر لازم برای

ایفا و ارزیابی مدیریت پاسخگویی عملیاتی

ج- سیستم حسابداری خزانه‌داری به منظور تامین اطلاعات مورد نیاز برای ایفا و ارزیابی

مسئولیت پاسخگویی مالی حاکم بر مدیریت وجوه نقد و حصول اطمینان از جریان صحیح و

سالم گردش نقدی خزانه

یادآوری می‌شود که هر یک از سیستم‌های حسابداری در تامل و ارتباط با سایر سیستم‌ها، همزمان رویدادهای مالی را با بکارگیری رویکرد اندازه‌گیری مناسب و استفاده از مبانی حسابداری سازگار، ثبت و گزارش می‌کند. محتوای این کتاب، اساساً بر پایه مفهوم مسئولیت پاسخگویی عمومی و در قالب تفکر سیستمی شکل گرفته است تا جایگاه واقعی و اهمیت این مفهوم و نقشی که در حفظ و حراست از مصرف و بکارگیری منابع عمومی ایفا می‌کند، برجسته شود. افزون بر این، اگرچه نقش هر یک از خرده‌نظام‌های فعال در نظام پاسخگویی و تعامل و ارتباط آنها با یکدیگر مورد توجه قرار گرفته اما محور اصلی کتاب، معرفی یک سیستم یکپارچه حسابداری و گزارشگری مالی با ویژگی‌های یاد شده است. بنابراین، مطالب کتاب در پنج بخش به شرح زیر ارائه شده است:

۱. **بخش اول**، به نظام مسئولیت پاسخگویی و عملکرد آن در بخش عمومی اختصاص یافته است که در

چهار فصل به ترتیب تحت عناوین مسئولیت پاسخگویی عمومی، حسابداری، حسابرسی و مسئولیت پاسخگویی، بودجه و مسئولیت پاسخگویی و بودجه عملیاتی، رویکردها، شیوه‌های اجرا و چالش‌ها، مورد بحث قرار گرفته است.

۲. **بخش دوم**، ابتدا مفاهیم بنیادی و اصول حسابداری بخش عمومی را به اجمال مورد بحث و بررسی قرار

می‌دهد تا دانش‌آموختگان حسابداری با مراجع استانداردگذار و مبانی نظری حسابداری بخش عمومی آشنا شوند. پس از آن، به تشریح دو مفهوم بنیادی شامل رویکردهای اندازه‌گیری و مبانی حسابداری می‌پردازد که در ارتباط و تعامل با یکدیگر، پایه و اساس نظام حسابداری و گزارشگری مالی چندسطحی را تشکیل می‌دهد.

۳. **بخش سوم،** عملیات حسابداری فعالیت‌های حاکمیتی نهادهای بزرگ بخش عمومی را به شیوه‌ای مدرن و سه‌سطحی و با استفاده از داده‌های فرضی، تشریح می‌کند. در این بخش، دو فصل به عملیات حسابداری فعالیت‌های حاکمیتی در سه سطح مختلف شامل حساب‌های مستقل، فعالیت‌های حاکمیتی و خزانه‌داری اختصاص یافته است تا دانش‌آموختگان حسابداری، شیوه ثبت همزمان معاملات و رویدادهای مالی و گزارشگری در سطوح گوناگون را تجربه کنند.

۴. **بخش چهارم،** عملیات حسابداری فعالیت‌های بازرگانی را در دو فصل و در سه سطح، شامل حساب‌های مستقل، واحد خزانه حساب مستقل و خزانه‌داری مورد بحث قرار می‌دهد.

۵. **بخش پنجم،** به گزارشگری مالی در سطح واحد گزارشگر (دولت یا شهرداری‌ها) پرداخته است. در این بخش، از اطلاعات مالی مربوط به ثبت معاملات در سطح واحد گزارشگر مندرج در فصول حساب‌های مستقل فعالیت‌های حاکمیتی و فعالیت‌های بازرگانی بخش سوم و بخش چهارم، استفاده شده است تا صورت‌های مالی اساسی واحد گزارشگر، قطع‌نظر از نوع حساب مستقل اما به تفکیک فعالیت‌های حاکمیتی و فعالیت‌های بازرگانی، تنظیم و ارائه شود.

نگاهی اجمالی به ساختار کتاب، بیانگر این واقعیت است که خوانندگان ابتدا با نظام مسوولیت پاسخگویی عمومی در قالب تفکر سیستمی آشنا می‌شوند تا از تعامل و ارتباط خرد نظام‌های تشکیل‌دهنده آن آشنا شوند. سپس حسابداری و گزارشگری مالی را در سطح حساب‌های مستقل و با هدف تامین اطلاعات مالی لازم برای ایفای مسوولیت پاسخگویی مالی با اطلاعات فرضی تجربه می‌کنند. در بخش پایانی کتاب نیز، تصویری کلی از گزارشگری مالی در سطح واحد گزارشگر (دولت یا شهرداری‌ها) که بستر لازم را برای ایفا و ارزیابی مسوولیت پاسخگویی مالی فراهم می‌کند، مشاهده خواهند کرد. کتاب حاضر، اساساً برای تدریس درس حسابداری بخش عمومی رشته حسابداری در سطوح کارشناسی ارشد تالیف شده تا اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی و مدرسان این درس تخصصی که تاکنون منبع معتبری در اختیار نداشته‌اند، از آن بهره‌مند شوند. افزون بر این، به مدیران مالی دستگاه‌های اجرایی و شهرداری‌ها و حسابداران این دیوان محاسبات کشور توصیه می‌شود، مطالب کتاب را به دقت مطالعه کنند. صاحب این اثر، بر این باور است که مطالعه کتاب پیش رو، دریچه جدیدی به روی این عزیزان می‌گشاید تا از الگوی حسابداری و گزارشگری نوینی که می‌تواند اطلاعات مالی مورد نیاز برای تحقق اصل ۵۵ قانون اساسی و قوانین و مقررات مالی کشور را تامین کند، آگاه شوند. هرچند که نظرات سازنده این همکاران نیز در رفع کاستی‌های کتاب حاضر موثر و مفید خواهد بود.

سرانجام بر خود لازم می‌دانم از همه عزیزانی که به نحوی در فراهم کردن شرایط برای پدید آمدن این اثر همکاری صمیمانه‌ای داشته‌اند، تشکر و قدردانی نمایم.

همسر گرامی و باوفایم، به خاطر صبر و شکیبایی در خور ستایشی که در همراهی، همدلی و فراهم کردن زمینه مناسب برای تالیف این اثر داشته و همواره با رویی گشاده و پر از مهر، مسائل، مشکلات و کاستی‌های خاص زندگی ناشی از پیدایش این اثر و آثار دیگر را پذیرا بوده‌اند. دختر عزیزم غزال، به خاطر طراحی زیبای روی جلد که برگرفته از ذوق هنری اوست.

- سرکار خانم سونا خرامان که زحمت تایپ و صفحه‌آرایی کتاب را کشیده‌اند و با صبر و حوصله قابل تقدیر از انجام هرگونه اصلاح و تعدیل توأم با وسواسی که از سوی نگارنده پیشنهاد گردید، دریغ نکردند.
- شادروان بزرگ پورجعفر که ویرایش ادبی بخشی از کتاب را انجام دادند و همسر گرامی‌شان که در ادامه، بخشی دیگر از این ویرایش را به سرانجام رساندند.
- جناب آقای مهندس دنیوی و جناب آقای مهندس امیر صابری، کارشناسان معاونت پژوهشی دانشگاه و سایر همکارانشان به خاطر پیگیری جدی و تسریع در چاپ کتاب.
- جناب آقای دکتر فروغی و سرکار خانم دکتر دیانتی همکاران ارزنده نگارنده در دانشگاه‌های اصفهان و علوم اقتصادی که زحمت ارزیابی کتاب را برعهده داشته‌اند.

در پایان ضمن قدردانی از استقبالی که از چاپ اول از سوی اساتید، مدرسان و دانشجویان تسهیلات تکمیلی به عمل آمد، یادآور می‌شوم که در چاپ دوم کتاب ویرایش کاملی انجام و کلیه اشتباهات چاپ اول اصلاح گردیده است. افزون بر این، به استحضار علاقمندان می‌رساند که کتاب حاضر درسی و چهارمین دوره کتاب سال جمهوری اسلامی ایران به عنوان کتاب شایسته تقدیر انتخاب گردید.

دکتر جعفر باباجانی

استاد دانشگاه علامه طباطبائی